

Irodalom.

UTAZÁS A KÖNYVEK KÖRÜL.

Szédületes mennyi könyv jelenik meg a magyar könyvpiacra. És mégis panaszkodunk. Tele vagyunk jajjal és átkozódással, mert a magyar közönség tunya és nem igen törődik az irodalommal.

Igaza van a közönségnek. Nagyon nagy látókörű és olvasottságu embernek kell lenni, annak, aki a könyvek e rettenetes tengerén kiismerje magát.

Mert ugye, a hajós sem megy neki iránytű nélkül bizonytalan útjának? Már pedig mi az iránytű a befűk birodalmában? A kritika!

Helyes, de hol van magyar kritika? Jobban mondva hol vannak kritikailag fegyelmezett agyak?

Bizony kevés ilyen embert találunk politikus szép Magyarországon.

A kritikára való nevelés volna tehát az első teendőnk. Intelligens, tudós, ítélőképes főket adni a magyar társadalomnak, akik biztos kézzel kormányozzák az izlést a művészetek felé.

Véletlenül három ilyen izlést irányító könyv akadt kezembe.

Az egyik Benedek Marcell Viktor Hugóról írt vaskos tanulmánya. Ha valaki kezébe veszi ezt a könyvet, megrémül. 448 oldal esztétikai tanulmány elvégre épen elég, hogy egy ember kétségbeessék.

Magam se voltam máskülönben. A forró júniusi éjszakák azonban összebarátkoztattak hamar e könyvvel.

De a vastagságát ma sem tudnám megbocsájtani szerzőjének. Mert igaz, hogy sok élvezetet szerzett tanári alapossággal összehordott adatainak mesteri feldolgozásával, de túlságosan meg kellett kinlódnom e gyönyörért.

Talán kacérkodni is akart a fiatal Benedek Marcell tudásával. Másképp nem tudnám, mire

való az a sok messzire való kitérés a francia irodalomban, amihez Viktor Hugónak semmi köze sem volt.

Viktor Hugó értékét életén keresztül műveiből állapítja meg. Ez helyes. Mert az ember és a költő kell, hogy harmóniában álljanak egymással, különben az illető művészete nem igaz.

És e tekintetben számtalan oldaláról világítja meg a költőt. Élete minden fázisán keresztül kíséri és lépten-nyomon bebizonyítja azt az Arany Jánosi tételt, hogy a költészet a való égi mása.

Lássuk, hogy az a Viktor Hugó, aki deklamál, szónokol és pózol a költészetben — az az életben sem hazudja meg magát. Mert neki természete a póz és hiúság. De azt is látjuk, hogy a póz és hiúság álarca alatt érző szív van, ami akarva - akaratlan keresztül ragyog a hideg kiszámított csiszoltságu ékes rímek mögül.

A beállítás tehát, amint látjuk helyes és jó. De nem helyes a megvilágítása. Ez nagyon szinpadias. Hamis fénykévéket vetít rá, úgy hogy egyik sugár a másikat üti s a sugarak csatájából szegény Viktor Hugó kerül ki megtepetten.

Nagyobb egység, izmosabb összefogó erővel kellett volna Benedeknek megírni munkáját. Mert így épen úgy hat rengeteg adathalmaz, mint mikor a kisgyerek megakarja fogni a higanyt s az szétszalad újjai között.

Terjengőssé és szétesővé válik így értékes tanulmánya, amiből pedig egy kis rendező erővel elsőrendű szép dolgot produkálhatott volna.

A másik könyv Balassa Imre „Színpadi problémák” című könyve. Dr. Knob Sándor írt ugyan róla a múlt számban, de nem mulasztottam el, hogy újra ne térjek rá.

Kétféle okom is van erre. Úgy az író, mint

kritikusának személye. Az írója a Nemzeti Színház tagja, akif a jelenlegi direktor erősen mellőz, kritikusa pedig a kultuszminiszterium színireferense Dr. Wlassics Gyula mellé van beosztva.

Szomorú dolog, hogy nálunk a hivatalos művészetpártolás rideg. Rideg aktaszerűen intéződik el, mintha nem is érző emberek, hanem gépek munkája volna.

És ebből az átkozott hivatalos stílusból nem tudott kivetkőzni Dr. Knob Sándor sem. Pedig tudással és szeretettel foglalkozott Balassa könyvével. De mikor ezt a kritikát olvastam, úgy éreztem mintha dohos aktacsomók szórnák felém fojtó illatukat.

Mert mit kellett volna neki mondani? Ezt: ime egy színész, egy magyar színész végre, aki világlátott, utazott, okos ember, akinek érző szíve van s aki csupa rajongás és szeretet. Egy magyar színész, aki komolyan foglalkozott a színpaddal s aki nem beszajkózott szerepeket darál le, hanem gondolkodik és átérzi az író, megérti és ismeri birodalmát, a színpadot.

És mikor ezt megírta volna már, akkor így kellett volna szólni Tóth direktor úrhoz: ime a színész, akire szüksége van a Nemzetinek! Nem mint színészre, hanem mint rendezőre.

Mert ne felejtjük el, hogy talán Balassa az egyetlen, akinek rendezői oklevele van. Tudás, талант, lelkesedés, minden meg van ebben az emberben, csak tereket kell neki engedni.

Igaz, hogy a Nemzetinél ezt aligha vették volna tekintetbe, de legalább a kritikai igazságot kimondta volna a kritikus.

A harmadik könyv pedig John Ruskin: Szezámok és lilomok könyve.

Érdekes mindenesetre, hogy mint gondolkodott Ruskin s hogy akarta nevelni az ökorabeli angol társadalmat. De a mi magyar társadalmunkra ugyan semmiféle haszonnal sem jár e munka magyarra való áttűtetése.

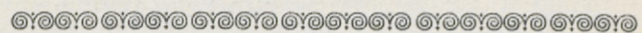
Két okból nincs tehát értelme e könyvnek. Az első az, hogy célját, miután idejét multá, nem szolgálja. A másik pedig, mert a fordítás nehézkes, rossz magyarsággal kiizzadott stílusgyakorlat. Komikus és neveltséges az egészben az, hogy fordítóján Farkas Klárán kívül

„felülvizsgálta“ Hegedűs István. Úgy látszik nem bíztak Farkas Klárában eléggé s azért ellenőrizték, de nem ártott volna, ha viszont Hegedűst is felülvizsgálják, még pedig többen, akkor talán sikerültebb lett volna ez a könyv.

Neveltséges azonban, hogy a Kisfaludy-Társaság adta ki.

Ettől az irodalmi rokkant-intézetétől még ez is sok s igazán érthetetlen, hogy miért nem szerepel kiadványaiban „A vén bihar sorába való vaskarika“ című hitvitázó munka, hiszen ők még ott tartanak.

Mors eques.

A PACSIRTA ÉNEKEL.

A Modern Könyvtár „Magyar Költők“ című sorozatában immár másodszor vonul fel Peterdi Andor, aki újabb verses füzetében is hű igyekszik maradni önmagához és költészetének eddigi irányzatához. Közvetlenség, bensőség és főleg elégikus borongás jellemezte eddigi költeményeit, amelyeket finom zománccal vont be a minden csapásnak békefüréssel való viselése és a sors rendeleiben való megnyugvás. Könnyű megrajzolni Peterdi Andor költészetének külső keretét: a mindenben való megnyugvás, az ismeretlen akarata előtti meghajlás, saját kicsinységének tudata és egy felsőbb lénytől való függőségének érzete. Új füzetében e kereteken annyiban terjeszkedik túl, hogy verseiben a kellesténél többször csendül meg a proletár lázongó szava és hogy oly hangokat üt meg, amelyek költészete eddigi megállapodottságának és a megnyilatkozás őszinteségének rovására mennek.

Pedig Peterdi Andor ama kevesek közé tartozik, akiknek vallomásainak igazságát a külső életkörülmények sem cáfolják meg. Azokban a versekben, amelyekben abból táplálkozik, amit hányatott életének tarka viszontagságai nyújtottak neki, eltűnik könnyek rezegnek és ott zokognak az életnek nagy megpróbáltatásain keresztül ment léleknek sóhajtásai. Őt nem foglalkoztatják az életnek nagy problémái, nem is kísérli meg, hogy ezeknek visszhangot

adjon, hanem a saját életének rendkívül gazdag eseményeit önti dalba, amelyeknek végtelen kedvességet kölcsönöz az, hogy a költő a visszaemlékezés melegségénél a sorsnak elszenvedett csapásait kisebbeknek és a gyéren juttatott örömeiket nagyobbaknak látja. Peterdi Andornak ugyanis bőven kijutott a szenvedésből, a keserűségből és a csalódásból. De ő mindent igyekszik felejtetni s eddigi verseiben pazarul fizetett vissza az életnek: odaadta a fájdalomtól nemes és érző szívének meleg dalait, minden harag nélkül. Minden harag nélkül, mert az életet igazán szeretni, megérteni és megbecsülni csak azok tudják, akik annak szenvedéseit nemcsak eltűrték, hanem meg is bocsátották.

Ez a megbocsátás, ez a béketűrés, ez a nagy szelidség az, ami Peterdi verseiben a legértékesebb és ami forrása lehelethez hasonló szubtilis érzéseknek és hangulatoknak. Mit bánja ő, ha holnap elnyűtt arcú emberek tán fel is gyűjtják a világot, ő a feleségével inkább tép egy-két szál piros virágot. (Pacsirta-dal mellett.) Barna kenyéren és vizen él, mégis az élet kincses fejedelmének tekinti magát: elfünödik egy szálló lepkén, égő csillagon. (A kaszálon.) Neki egyik nap olyan, mint a másik: petróleumlámpa mellett Voltairet olvassa, mialatt felesége pólját varr a jövőre csöpp-ségnek. (Kis anyukom...) Nagy örömmel hallgatja fiának gügyögő szavát, hőst lát benne, de tudja, hogy majd a fiára is rászakad a harcok viharja, hiszen neki is ugyanazt az utat kell megjárnia, amelyen mindnyájan jártunk. (Kis fiam édes...)

Peterdi Andor „A pacsirta éneke” című legújabb könyvében költészetének tartalmi körét akarta szélesíteni, csak hogy e szándékának megvalósításánál olyan terekre csapott át, amelyek előtte idegenek és olyan érzéseket juttatott kifejezésre, amelyek tőle távol állanak. Igaz, hogy e hangú versei sem mesterkéltek, de rontják költészetének eddigi harmóniáját és összességükben kételkedünk. Már pedig a poézis első szabálya, hogy megérezzük a versnek a költő lelkében való szükségszerű fakadását.

Dr. Träger Ernő.

BÉKEFI-EMLEKKÖNYV.

Néhány nap előtt hagyta el a sajtót az a díszes kiállítású, vaskos kötet, melyet Békefi Remig tiszteletére adtak ki volt tanítványai. (Békefi-Emlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. Írták: Tanítványai. Budapest. 1912.) Békefi Remig, a magyarországi ciszterci rend jelenlegi főapátja, mint budapesti egyetemi tanár a magyar művelődéstörténet fonszékén nagyhatású tevékenységet fejtett ki s buzgó tudós nemzedéket nevelt a magyar történetírásnak. A Pintér Jenő szerkesztésében most megjelent emlékkönyv a tanítványok hálájának megnyilatkozása. A gazdag tartalmú kötetben egész sora vonul föl a gondosan kidolgozott művelődéstörténeti értekezéseknek és irodalomtörténeti tanulmányoknak. Szerzőik a maguk tudományának elismerő nevű munkásai, nagyjából főiskolai középiskolai tanárok, múzeumi és levéltári tisztviselők. Az emlékkönyv Békefi Remig irodalmi működésének címjegyzékén kívül harmincegy dolgozatot tartalmaz: Perapatits István: A művelődéstörténeti értekezések. Horváth Jenő: Nemzetiségeink művelődéstörténete. Balogh Margit: A dunai hajózás történetéhez. Hóman Bálint: A társadalmi osztályok Szent István államában. Dománovszky Sándor: Kézai kódexéről. Czákó Ambró: Bresciai Arnold és Abelárd. Bárfai Szabó László: János kalocsai érsek származása. Bruckner Győző: A soltészesség intézménye a Szepességen. Marczinkó Ferenc: Középkori francia utazók Magyarországon. Divék Adorján: Magyar hatások a lengyel kultúrban. Czobor Alfréd: Hazánk és a krakkói egyetem bíráskodási joga. Danninger József: A középkori városi élet. Iványi Béla: András, brassói deák lefejeztetése Eperjesen 1515-ben. Vargha Damján: Ősi nyolcas versforma kódexeink bibliafordításában. Gondán Felicián: Kinizsyné Magyar Benigna imádságos könyvei. Főgel József: Lobkovic Bohuslav a magyarországi humanisták között. Holub József: Istvánffy Pál. Nagy Béni: Eger ostroma 1552-ben. Relkovic Neda: Városi élet Újbányán. Zá-

vodszky Levente: Sztránayay contra Pongrácz. Molnár István: A homonnai várkastély. Kiss István: II. Rákóczi Ferenc erdélyi hadi élelmezési bizottsága. Vargha Zoltán: Péter Ferenc családkönyve. Miskolczy István: Az erdélyi felekezeti viszonyok Bajtay püspöksége alatt. Prónai Antal: Az iskolai színjáték a XVIII. század társadalmának életében. Dézsi Lajos: A czegei névtelen. Pintér Jenő: Kármán József. Buday Károly: Fessler Ignác Aurél a magyar művelődéstörténelemben. Görög Imre: A nemzeti reformkorszak előzményeiről. Madarász Flóris: Időszaki sajtónk történetéhez. Tordai Ányos: Kalocsay Alán.

~~~~~

ROUSSEAU.

A költészetet mint a tettpropaganda megindító és inspiráló eszközét a társadalmi fejlődés minden epochájára ékes betűkkel, gyönyörű tényekkel jegyezheti fel a történetíró. Azok az érzések és törekvések, melyek a zsarnokság bilincseinek széttöréseért a lelkiismereti és szellemi szabadság érvényesüléseért sóhajtanak, mindig megtalálják a maguk lantosát és trobadurját, aki az eszmék trikolóját lobogtatva kezében, színes sorokban, merész, lendületes strófában hirdeti annak igazait és harcok szenvedelmének kifejezés formái felül emelkednek a tények hideg prózáján s a hasonlatok, stiláris ékességek, ábrándozások tündér palástjával veszik körül azt az ígét, amelynek a népben való elterjedéséért szállnak sikra.

Minden nemzet hőslegendáiban előljár a költő, aki a szellemi erejével vivja meg azt a csatát amit társai fegyverrel, háborúval, felfanggal, csellel és tömeggyilkolással harcolnak végig. A vérpárás harci lármával párhuzamosan hangzik fel a szellemi forradalmak zenéje, de nagyobb, dicsőbb népmilliók lelkébe tüzesebben tapadóbb szellemi tornát senki sem tárt a világ elé mint a társadalmi radikalizmus szellemi őse Jean Jaques Rousseau.

A francia életbe, a félvilági nőknek és fél-

világi férfiaknak, kalandoroknak és kurtizánoknak léha játéka, a gyenge király és bűnös környezetének nép erőt és erkölcsöt gyengítő puha fényüzése hanyatlást hozott.

Az illatos rothadás terjengett a paloták parfümös levegőjében és az igazság és őszinteség erős, érdes szavát elfojtotta a hazug galantéria térdhajtásos bókja. Az egész francia élet, stilizált szépségek, ateliervilágításban bemutatott helyzetek és pozeok erőfőlen és hazug csoportosítása volt, amelyben a főrendezők a hatalmas udvaroncok kegyencei és kegyencnői voltak, akiket nem a lelkiismeret és erő vezetett cselekvésükben hanem az a törekvés, hogy a tömegeknek „panem et circenses“-t nyújtva, lefhargikus mámorba ringassák az energiát.

Ebben az epikurens, ragyogó, de beteg korszakban harsogta Rousseau az erő és a szabad természet szózatát. Ebben az időben, mikor bársonyos budoirok neszt elnyerő diszkrét homályában rejtőzött a bűn, aljasság, tehetetlenség, mikor a gyilkos törőket is parfümbe mártották mielőtt a testbe vágtak vele. Rousseau a kendőzetlen igazságnak, a szabad természetnek dicsőségét zengte.

Ebben a dogmás korban, amelyben mézes szavú abbék minden bűnt megbocsátottak a jól öltöző és még pompásabban vetkőző „chikkes“ báránycáknak. Rousseau a kérlelhetlen természeti törvények inspirációjától telített lélekkel az emberi egyenlőség szent ígét hirdette. Kiment az erdők sűrűjébe, amelyet még nem korrumpált a kultúra, átölelte a nép egyszerű gyermekét, akit még nem rontott meg a csillogó szófizmák, cinikus ötletek mérge és arra tanította őket, hogy künn a szabadban a fekete földre borulva a csillagsugáros égre tekintve mondjanak imákat az örök erőhöz, a nagy alkotó és romboló természethez, amely imákat nem fiarás papok, tömjénfüstöt árasztó templomok, színes, muzsikás zsolnárok, hanem a föld illata, a csillogmilliók fénye, az érett gyümölcs szépsége és az egészséges emberfestek ölelkezése az őszitőni vonzódások diktálnak.

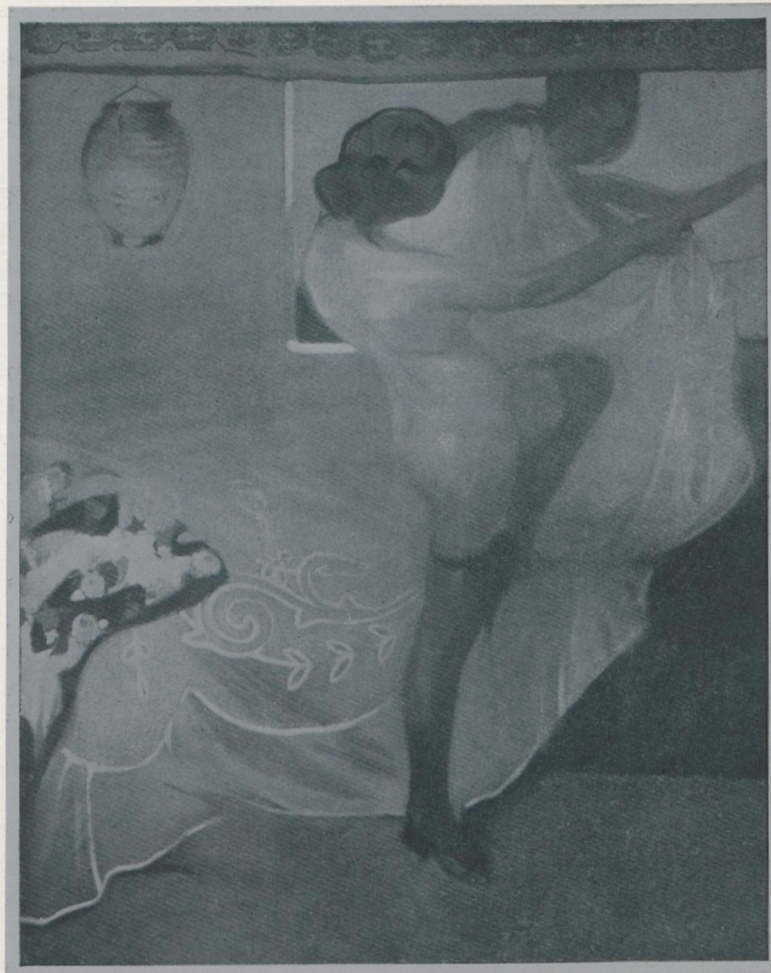
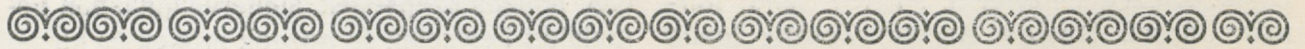
Ezeknek a hitvallásoknak dokumentumai a nagy tankönyvek, az új „Heloise Emil“ és a „Vallomások“ költői tanítások, amiknek nyo-

mán kezdődött a „Legujabb“ kor, ez a történelmi epocha. A korszak, mikor a nép vette kezébe sorsának intézését és nem a kiváltságosak tirannikus önkénye vezette a nemzetek sorsát. A demokrácia születését jelenti Rousseau neve és költészete és bár ennek

eszméit gyalázatos eszközökkel igyekeznek megghiusítani az osztálygög biborpalástokba kapaszkodó gyáva vazallusai, az eszme él és a zsarnokoknak nincsenek többé nyugodt percei e földön.

Halmi Bódog.

Bodnár János festménye

A Nemzeti Szalon Almanachjából

TOILETTE